

Мирјана МАРИНКОВИЋ
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за оријенталистику

ТАЈНИ МЕМОАР АЛЕКСАНДРА КАРАТЕОДОРИ-ПАШЕ СА БЕРЛИНСКОГ КОНГРЕСА

Апстракт: Александар Каратеодори-паша је истакнути турски дипломата и шеф трочлане делегације која је на Берлинском конгресу 1878. године заступала интересе Османске империје. Утиске о току и учесницима Берлинског конгреса записао је у *Тајном извештају* који је у трећем тому дела *Mirat-ı Hakikat* на турском језику штампао турски историчар Махмуд Целаледин 1909. године, а десет година касније на француском језику под насловом *Тајни извештај о Берлинском конгресу упућен Високој Порти од стране Каратеодори-паше, првог турског представника* француски писац Бертран Бареј. У раду се разматра турски превод овог мемоарског дела као ауторовог личног сагледавања одлука, атмосфере која је владала током Берлинског конгреса и односа међу његовим главним протагонистима.

Кључне речи: Османско царство, Берлински конгрес, Александар Каратеодори-паша, Махмуд Целаледин, *Mirat-ı Hakikat*.

На Берлинском конгресу Османско царство су представљали: Александар Каратеодори-паша, фелдмаршал Мехмед Али-паша и Рами Садулах-бег, турски амбасадор у Берлину. Каратеодори-паша је био Грк-Фанариот и шеф турске делегације на Конгресу. Мехмед Али-паша, рођењем је био Прус, али је преласком на ислам обезбедио бриљантну војну каријеру, што није била реткост у доба танзиматских реформи. Једино је Садулах-бег био рођени Турчин, али и „потпуни медиокритет“. Избор турских представника није био случајан. С обзиром на више него тешку позицију Османске империје после изгубљеног рата, Порта је

желела да избегне компромитовање својих истакнутих политичара рођених у крилу муслиманске вере.¹

Александар Каратеодори-паша рођен је у Истанбулу 1833. године. Али-паша, истакнути турски државник и представник танзиматске ере, поставио га је за секретара у Министарству иностраних послова, да би га потом именовао и за министра. После Берлинског конгреса на којем је био шеф турске делегације, постао је валија Крита. На дужност министра спољних послова вратио се 1879. године. Од 1885. до 1895. године Каратеодори-паша налазио се на положају кнеза од Самоса.²

Историографију је задужио опширним тајним извештајем који је крајем лета 1878. године упутио Сафвет-паши, великом везиру и министру спољних послова, у којем је изнео своја још увек свежа сећања на седнице конгреса у Берлину, многобројне сусрете са представницима великих сила и дипломатске активности у паузама. Његов тајни извештај написан је или у Бечу, где се паша налазио од 16. јула 1878, дакле од затварања Конгреса до почетка октобра ради даљих преговора са аустро-угарском владом око Босне и Херцеговине, или на Криту где је кратко био валија.³ Родерик Дејвисон је утврдио да је његов извештај аутентичан, поуздан и прворазредан историјски извор, који, за разлику од уобичајене архивске грађе, садржи више живости, колорита и личног печата активног учесника у доношењу судбоносних одлука за Турско царство.⁴

Извор који ћемо разматрати у овом раду и сам има занимљиву историју, а више га није могуће пронаћи у Архиву Председништва владе или у Архиву Министарства иностраних послова у Истанбулу.⁵ На срећу, најпре га је у турском делимично скраћеном преводу објавио турски писац и хроничар Махмуд Целаледин у делу *Огледало стварности*,⁶ будући да је Каратеодори-паша извештај написао на француском језику. Десет година касније, француски писац Бертран Бареј објавио је књигу *Тајни извештај о Берлинском конгресу упућен Високој Порти од стране Каратеодори-паше, првог турског представника*.⁷ Француски приређивач,

¹ R. W. Seton-Watson, *Disraeli, Gladstone and the Eastern Question, Study in Diplomacy and Party Politics*, London 1962, 444.

² Larousse du XXe siècle, I, Paris 1928, 1026, "Carathéodory, Prince Alexandre".

³ Roderic. H. Davison, *The Secret Report on the Congress of Berlin*, Tarih Dergisi, 32, Mart 1979, Istanbul 1979, 650.

⁴ R.H. Davison, *нав. дело*, 639-652.

⁵ *Исто*, 644.

⁶ *Mirat-ı Hakikat*, 3, Istanbul 1909, 171-229.

⁷ *Le Rapport secret sur le Congrès de Berlin adressé à la S. Porte par Karathéodory Pacha, premier plénipotentiaire ottoman*, Paris, Editions Bossard, 197. str.

међутим, не помиње десет година раније штампану турску верзију у историји Махмуда Целалудина, за коју је, сходно својим добрим везама и положају у Истанбулу, морао знати.⁸

Извештај Александра Каратеодори-паше који је на француском штампао Бареј био је познат историчарима епохе Берлинског конгреса.⁹ У српској историографији француску верзију је користио Гргур Јакшић, али само део који се односи на Босну и Херцеговину. Нама је био доступан извештај на османском језику који је Махмуд Целаледин унео у своју књигу *Огледало стварности*.

Мемоар првог турског представника на Берлинском конгресу не садржи све појединости, па чак ни сва крупна питања која је Конгрес имао да реши. Напротив, писац је највећу пажњу обратио на оне одлуке које је Османско царство морало да прихвати са највише жаљења, а то су одлуке о стварању аутономне кнежевине Бугарске и провинције Источне Румелије и окупацији Босне и Херцеговине од стране аустро-угарских трупа, као и на низ детаља и запажања о учесницима Конгреса, представницима великих сила, улогу канцелара Бизмарка као председника Конгреса, упуства која је паша добијао од Порте итд. Српско питање у извештају само је овлаш додирнуто и то у начелу.

Основна мисао које се Каратеодори-паша није могао ослободити ни за време Конгреса а ни после њега јесте уверење да су Берлински конгрес и његове одлуке одраз Бизмаркове доминације. Руски опуномоћеник Шувалов је говорећи о Бизмарку овако прокоментарисао улогу немачког канцелара: „Конгрес, то сам ја.“¹⁰ Бизмарк је у разговору са турском делегацијом отворено ставио до знања да Берлински конгрес није сазван ради Турске, већ ради европских сила и неких одредаба Сан-Стефанског мира. Штавише, инсистирао је Бизмарк, неприхватање одлука неминовно би довело до новог рата, који би, по његовом мишљењу, могао имати неке користи за велике силе, али би за Турску значио потпуну

⁸ О Махмуду Целаледину, види: İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, 2, İstanbul 1931, 207-210; Bursalı Mehmed Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri* (Hazırlayanlar: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), 2. Cild, İstanbul, 238.

⁹ W.N. Medlicott, *The Congress of Berlin and after: A Diplomatic History of the Near Eastern Settlement, 1878-1880*, London 1938, 44, напомена 23 и bibliografija; R.W. Seton-Watson, *nav delo*, 444 и даље; Alexander Novotny, *Quellen und Studien zur Geschichte des Berliner Kongresses 1878*, Vol. 1, Österreich, die Türkei und das Balkanproblem im Jahre des Berliner Kongresses, Graz-Köln 1957, 359; Гргур Јакшић, *Босна и Херцеговина на Берлинском конгресу*, Београд 1955.

¹⁰ Васиљ Поповић, *Берлински конгрес, Браство*, 22, Београд 1928.

пропаст.¹¹ Критикујући турску дипломатију као аналфабетску и примитивну, Бизмарк им је рекао: „Ви, према потреби, следите природни ток ствари, те непријатеље својих непријатеља сматрате пријатељима, што је најчешће погрешно.“¹²

Каратеодори-паша се није могао отети утиску који је имао од отварања Конгреса – да су све одлуке већ раније донете и да је Порта, као поражена, стављена пред свршен чин. На пример, питање Босне и Херцеговине већ је било решено између великих сила, и нико од присутних није сматрао да треба због тога да се извињава Турцима. Од почетка, забележио је турски представник, било је очигледно да ће Османлије остати изоловане и без савезника. Општа политичка ситуација била му је јасна. Зато је записао да је највише што су могли да учине турски представници било да се придржавају програма утврђеног између великих сила и да се извуку са што мање штете по своју земљу.¹³ Исправно је закључио да је циљ Конгреса био да се ублажи огромно преимућство Русије на основу одлука из Сан-Стефана и да се задовоље европске силе.

Начелне инструкције¹⁴ турских представницима су гласиле:

1. Балканска одбрамбена линија мора остати у турским рукама
2. Варна мора остати Османској империји
3. Спречити да црногорска и српска граница буду значајније проширене према Албанији
4. Сачувати кадилук Батум
5. Ослободити се плаћања ратне штете Русији

Настојања да Варна припадне Турској а не Бугарској нису дала резултата, иако су Турци у томе рачунали на британску помоћ. Већ 16. јуна канцелар Бизмарк је посетио чланове турске делегације и „у униформи“ им саопштио да Варна мора бити испражњена и предата Русији не остављајући им прилику да на то чак и нешто кажу.¹⁵

¹¹ М. Celaleddin, *Mirat-ı Hakikat*, 3, 175-176; Г. Јакшић, *Босна и Херцеговина на Берлинском конгресу*, 41.

¹² М. Celaleddin, *нав. дело*, 174.

¹³ *Исто*, 179.

¹⁴ Ситон-Вотсон тврди да су турски представници дошли на Конгрес без икаквих писаних инструкција, што није сасвим тачно с обзиром на честу размену телеграма између Каратеодори-паше и Високе Порте. R. W. Seton Watson, *нав. дело*, 444.

¹⁵ М. Celaleddin, *нав. дело*, 181.

Каратеодори-паша је приметио да је ситуација око Варне могла бити и повољније решена да се нису морали чврсто држати датих им упутстава. Канцелар Бизмарк је под енглеским утицајем радио на повољнијем аранжману за Варну, али у томе није успео захваљујући турској тврдокорности. „Ако постоји нешто за чим треба жалити“, писао је турски дипломата, „онда је то што смо остали ускраћени за добитке који смо могли изборити пристајањем да напустимо Варну када је то Бизмарк предлагао, с надом да ће британски напори уродити плодом“.¹⁶

У осврту на протоколе Берлинског конгреса, Каратеодори-паша је записао да они у потпуности говоре оно о чему се дебатовало на седницама, али да су писани дипломатским језиком и да нису доцније читани, због чега су турски представници морали често да улажу приговоре због нетачног записивања.

Турци нису били сагласни са ставом осталих учесника да на почетку треба решавати бугарско питање. Сматрали су да га треба оставити за крај као најсложеније пошто као такво може да изазове највише трвења међу силама. Како то није прихваћено и како су били више ућуткивани посматрачи него учесници расправе, дошли су у ситуацију да улажу јалове напоре. Неколико сати раније, на пример, добили су гаранције у вези са Варном, да би од британског представника сазнали да Бугарској препуштају и Варну и Софијски санџак, као и да се образује провинција Источна Румелија „којој до тада ни имена нису чули“.¹⁷ На протесте Каратеодори-паше, Бизмарк је љутито одговорио да Турска као потписница мира у Сан-Стефану нема права да ставља било какве примедбе по том питању.¹⁸ Узалудна су била настојања Каратеодори-паше да увери присутне да је бугарско становништво са турском управом одувек живело сложено и да је тек однедавно дошло до нарушавања добрих односа. Одуговлачење преговора и одлагање доношења одлуке нервирало је Бизмарка толико да је узвикнуо: „На конгрес се не долази ради дискусије“, и „ако хоћете да решите све проблеме Истока, мораћете се њима позабавити стотинак година“.

Како су Велика Британија и Русија заједнички направиле меморандум о Источној Румелији, турски представници су добили инструкције да се ослањају на Велику Британију. Каратеодори-паша је посебно устао против одредбе да валија Источне Румелије буде немуслиман. Руси су, према његовом казивању, приморали Енглезе да се

¹⁶ Исто, 183. R. W. Seton-Watson, *нав. дело*, 450.

¹⁷ M. Celaleddin, *нав. дело*, 182.

¹⁸ Исто, 187.; R. W. Seton-Watson, *нав. дело*, 449.

то питање комисијски реши. Лорд Солзбери је био мишљења да је то питање апсурдно. Један од ретких прихваћених предлога турске делегације био је тај да је Бугарска дужна да сходно својим приходима плаћа трибут османској држави и да сразмерно њима учествује у отплати османског државног дуга.¹⁹

Занимљива су запажања Каратеодори-паше о односима међу члановима руске делегације. Уочио је да кнез Горчаков углавном није долазио на седнице извињавајући се лошим здравственим стањем. Изузетно поштовање и пажња које је Бизмарк указивао Горчакову нису били политичке природе, приметио је. Горчакова је као једног од најуспешнијих европских дипломата и учесника Берлинског конгреса радовало уважавање канцелара Бизмарка.²⁰ Навео је, међутим, епизоду на трећој седници када је тражио реч први представник Турске после кога се јавио кнез Горчаков. Председник је желео да реч да Каратеодори-паши, на шта се Горчаков „разбеснео и побацао папире и наочаре које је држао у рукама“.²¹ Бизмарк је турској делегацији увек саветовао да разговарају са грофом Шуваловим. „Он није као Игњатијев. Са њим можете разговарати“, говорио је.²² У прилог реализму Шувалова, паша је навео речи које је лично од њега чуо: „Руски положај је јасан. Ако то неће да схвате у Петрограду, то није моја кривица. Цару сам писао: `Русија ће добити нека места у Малој Азији, Бесарабију и седмину бугарске територије. Онај ко хоће више од тога, жели рат`“.²³

Према мемоару Каратеодори-паше, кнез Горчаков је приликом разматрања бугарског питања рачунао на противљење Велике Британије али не и Аустро-Угарске, чији је основни мотив био да што је могуће више минимизира руски утицај на балканске народе. Највећи добитак за Каратеодори-пашу представљало је задобијање аустро-угарске помоћи у том питању, чији је практични резултат тај што је Источна Румелија и даље остала под османским суверенитетом и што њена унутрашња управа није организована по угледу на британске колоније. Према речима писца тајног извештаја Сафвет-паши, највећи интерес Османске империје био је да не дозволи превелики руски утицај на Бугарску и да буде стална

¹⁹ И Србија је према одлуци Конгреса прихватила део турског државног дуга сразмерно прикљученим територијама. Чедомир Попов, *Србија у источној кризи 1875-1878*, у: *Историја српског народа*, V-1, Београд 1981, 417.

²⁰ М. Celaleddin, *нав. дело*, 197.

²¹ *Исто*, 198.

²² *Исто*.

²³ *Исто*, 199.

препрека сновима о уједињењу и повезивању са другим балканским народима.²⁴

Друга кост у грлу Каратеодори-паше била је окупација Босне и Херцеговине за коју се Аустро-Угарска припремала од споразума у Рајхштату 1876. године склопљеног између кнеза Горчакова и грофа Андрашија. Пошто је обезбедила сагласност других великих сила, Аустро-Угарска није видела потребу да се обрати Османском царству по томе питању. Када су турски представници стигли у Берлин, енглески представници су са грофом Андрашијем већ били решили питање Босне и Херцеговине.²⁵ Окупација целокупне територије Босне и Херцеговине била је нужан услов за разговор са Андрашијем. Држање осталих сила које су препоручивале билатералан договор Турске и Аустро-Угарске отворило је врата турској дипломатији у тражењу што повољнијих решења за обе стране. Првобитна понуда Турака била је да Аустро-Угарска окупира неке кадилуке на граници са Далмацијом, а да половина Босне остане Турској. Заузврат, Аустро-Угарска је требало да прихвати следеће услове:

1. Све дестинације у Босни и Херцеговини везане уз турске територије биће осигуране у потпуности,
2. Црна Гора не може рачунати на добитке према Албанији и Србији,
3. Територије које треба да буду предате Србији у доброј мери треба смањити,
4. Места која остају у Румелијској вилајету заједно са острвима остају под турских суверенитетом уз доследно поштовање Устава.²⁶

У ситуацији непрестаних свршених чинова, Турцима је једино остало да „претекну одлуку Конгреса“ и да постигну оно што се реално могло постићи. Други предлог Порте гласио је: „Уз услов да нам остане цела Босна, обећавамо да ћемо се сагласити да Аустро-Угарска окупира неке кадилуке Херцеговине, и на граници са Далмацијом. Почев од напуштања мањег дела Херцеговине, ако будете тражили, напустиће се и њен већи део.“²⁷

²⁴ Исто, 200.

²⁵ Исто, 205.

²⁶ Исто, 205-206.

²⁷ Исто, 206.

Андраши није прихватио делимичну предају Босне и Херцеговине, записао је Каратеодори-паша. Он је, штавише, желео окупацију Новопазарског санџака и ометање успостављања везе између Србије и Црне Горе. Због тога предлози о потпуној предаји Херцеговине и постепеном напуштању Босне такође нису дали никаквог резултата. Упутства Порте говорила су да турски представници могу нанети огромну штету укупним турским интересима, ако се у датим околностима буду одупирали неизбежној окупацији.²⁸ У време расправе о Бугарској, пише Каратеодори-паша, аустроугарском посланику у Цариграду предлагано је да Аустро-Угарска окупира целу Босну, а да се окане Херцеговине, што, такође, није прихваћено. Заузврат, нуђено је да двојна монархија буде заштитница турских територија у Европи, с тим што би у догледно време била напуштена и Босна. Представници Велике Британије нису могли бити од помоћи турској делегацији којој су предочили да би Велика Британија угрозила своје интересе да се супротставила тежњама Аустро-Угарске.

Према мемоару Александра Каратеодори-паше, из Истанбула су упућена два телеграма. Први адресиран на турску делегацију којој је налагано да се и даље супротставља окупацији, а други насловљен на Солзберија. У другом је британском представнику изнето турско противљење окупацији уз упитаност како ће муслимани Босне дочекати аустро-угарску војску и да ли ће доћи до беспотребног проливања крви. Када је Солзберију уручен телеграм, хладно је одговорио: „Ја ту не могу ништа да урадим. Ви за себе можете учинити све. Међутим, знам да нећете учинити ништа. Политика ваше владе састоји се од непознавања њених најочигледнијих интереса“.²⁹ На питање италијанског представника Кортија по ком начелу Аустро-Угарска окупира Босну и Херцеговину, Андраши је, како пише Каратеодори-паша, одговорио: „По европском начелу“. Први турски представник предложио је формирање европске комисије која би пратила спровођење реформи у Босни. У случају да оне не буду успешне, Турска би прихватила окупацију. Ни овај предлог није наишао на одобравање. Мучна су била жаљења Каратеодори-паше због великог узбуђења јавног мњења у Босни и претеће опасности од уласка аустро-угарских трупа, на шта се Андраши није освртао.

Аустро-угарско-турско натезање око Босне и Херцеговине покушао је да прекине Вадингтон, шеф француске делегације, који је 10. јула рекао Каратеодори-паши и Садулах-бегу: „Морате се повиновати закону победника [...], другог пута немате. Босна и Херцеговина су вам

²⁸ Исто, 207.

²⁹ Исто, 209.

измакле из руку, и то нисте могли спречити. Настојте да од Аустро-Угарске, ма каква да је, извучете неку корист. Ако буде могуће, узмите који новчић, сачувајте и које право својој држави, али тражити више од тога само је беспотребно мучење^{.30} Ђула Андраши је турском представнику указивао на потребу да Аустро-Угарска окупацијом Босне и Херцеговине ослободи Турску сваке црногорско-српске опасности, јер би се, у противном, Србија и Црна Гора споразумеле да ослободе Босну. То је „мера коју турска влада у интересу свог властитог одржања треба да жели и помогне“^{.31}

Пошто су чланови турске делегације знали да немају савезника и да се немају на кога ослонити, надали су се да ће нешто учинити у директном обраћању грофу Андрашију, премда није било вероватно да ће Аустро-Угарска жртвовати и делић огромне добити коју је изборила на Конгресу, како је стајало у телеграму Порте Каратеодори-паше. Шеф турске мисије се надао да ће ипак успети да скрене пажњу Андрашија на опасности од побуне уколико би аустро-угарска војска одмах ушла у Босну и Херцеговину и да ће успети да га приволи на делимичну окупацију.³² Андраши, према сведочењу паше, није изгледао као да је ово прихватио, али је рекао да ће о даљим мерама разговарати са царем у Бечу и да ће обавестити о томе аустро-угарског посланика у Истанбулу, Зичија, који ће се договорити са великим везиром. Међутим, одбио је да са Турском склопи било какав споразум. На то је Порта упутила два телеграма којима је сугерисано да са Андрашијем склопи некакав меморандум, уколико се не може одвратити од војне окупације. Каратеодори-паша није одолео а да не изрази чуђење на овкву инструкцију, пошто су сви предлози били одбијани и пошто је било мало вероватно да ће аустро-угарски представник прихватити некакве озбиљније преговоре. Оно што је шефу турске мисије пошло за руком, било је да у члану 25. Берлинског уговора унесе измену која је гласила: „По овом питању две државе задржавају право разраде детаља“.³³ Следећи не мали корак, био је предаја Портиног мемоара Андрашију, који је, након што га је летимично прегледао, одговорио: „Садржај не изгледа да ће правити проблеме, али, ипак, за сада о томе не могу ништа рећи“.³⁴ Следећег дана им је саопштио да га је зачудило то што мемоар није размотрен са представником Аустро-

³⁰ Исто, 219.

³¹ Г. Јакшић, *нав. дело*, 43.

³² Исто.

³³ Исто, 221.

³⁴ Исто.

Угарске у Истанбулу и да он не може потписати никакав споразум без царевог наређења.³⁵

Турски представници затражили су ново упутство своје владе. Наложено им је да не потписују уговор уколико у члан 25. не буду унете речи као што су „споразум“ и „привремена окупација“ и да потписивање услове писменом изјавом аустро-угарских представника. Андраши није много хајао за турске амандмане. Презриво им је рекао: „Кажите што год вам душа жели. Бизмарк ће вас можда удостојити одговора“.³⁶

Пошто је окупација Босне и Херцеговине била реалност а Конгрес на измаку, Висока Порта је својим опуномоћеницима послала инструкције пред потписивање завршног документа.³⁷ Према мемоару Александра Каратеодори-паше турска влада је тражила да се текст члана 25. измени тако што ће се унети одредба о привременој окупацији Босне и Херцеговине која зависи од споразума постигнутог између Османске империје и Аустро-Угарске монархије. Уколико се то не прихвати, друга варијанта била је тражење одвојеног споразума са Аустро-Угарском. Ако се и то одбије, турски представници нису смели да потпишу уговор пре него што предају званични документ турске владе у коме стоји да Турска задржава суверенитет на Босном и Херцеговином и да окупација може имати само привремен карактер. Гроф Андраши је уместо синтагме „чува султанов суверенитет“ уписао „он због окупације неће бити нарушен“, што је задовољило обе стране.³⁸

Ако је кнез Горчаков могао да изјави да је „Берлински конгрес најцрња страница у његовој службеној каријери“,³⁹ шта је онда преостало Каратеодори-паши да каже? Очити губитник на Конгресу, представник пораженог царства које је морало пристати готово на све, судећи по тајном извештају Сафвет-паши, није био до краја свестан како своје, тако ни позиције земље коју је представљао. Иако му је било јасно да може играти само на карту добијања у времену и одуговлачења преговора, на шта је Бизмарк био посебно осетљив, непрестано се чудило брзини којом су одлуке доношене и њиховој већ ранијој припремљености. Са

³⁵ Исто, 222.

³⁶ Исто.

³⁷ Исто, 224-229.

³⁸ Текст Берлинског уговора види у: *Србија 1878*, прир. М. Војводић, Д. Р. Живојиновић, Андреј Митровић, Радован Самарџић, Београд 1978, 556-575.

³⁹ В. И. Виноградов, *Русско-Турецкај војна 1877-1878 гг. и ослобождение Болгарији*, Москва 1978, 245.

Тајни мемоар Александра Каратеодори-паше са Берлинског конгреса

резигнацијом је констатовао да ће они који мисле да је Берлински конгрес исто што и други конгреси тешко разумети са колико предострожности су турски представници били принуђени да решавају судбину своје земље.⁴⁰ Његове бриљантне анализе интереса великих сила и искоришћавања њихових сукобљавања и трвења, показале су да је Каратеодори-паша дипломата коме се нису могле приписати Бизмаркове речи о неукој и примитивној турској дипломатији.

Као историјски извор, његово мемоар можда не садржи све што би се од њега могло очекивати, али је значајно лично сведочанство једног од учесника крупног историјског догађаја који је одредио даљу судбину читавим народима.

⁴⁰ М. Celaleddin, *нав. дело*, 200.

Mirjana Marinković

**THE SECRET REPORT OF
ALEXANDER KARATHEODORI PASHA
ON THE CONGRESS OF BERLIN
(Summary)**

The work brings the analysis of the report of the chief Ottoman representative on the Congress of Berlin 1878. The report was written in French, but it was also published in Ottoman Turkish as a chapter of Mahmud Celeleddin's book *Mirat-ı Hakikat* that is used in this work.

The secret report of Alexander Karatheodori Pasha as a whole has never been used in the Serbian historiography. It is only Grgur Jakšić who dealt with this source in French, but only with its part concerning Bosnia and Herzegovina on the Congress of Berlin. The author of this contribution tried to look at the report as an important source both for the Congress itself, but also as a source that lightens the main characteristics of the Ottoman diplomacy and its impact on the international affairs. The secret report is an interesting and authentic historical source that gives a live picture and atmosphere of the sessions of the Congress and its main participants.

Keywords: Ottoman Empire, The Congress of Berlin, Alexander Karatheodori Pasha, Mahmud Celeleddin, *Mirat-ı Hakikat*.